

KOMPETANSE

Informasjoner om utdanning og arbeidsmarked

Utfordringer for utredningsinstituttet

Til alle dere som har ventet på KOMPETANSE i 1988: Her kommer det. Vi tar tidligere forsømmelser igjen med et utvidet dobbeltnummer denne gang. Med mye forhåpentligvis interessant stoff.

Vi må kunne konstatere en klar økning i interessen for høyere utdanning, vi kan også konstatere en utdanningspolitisk snuoperasjon i retning av å gjenreise universitetene og de langvarige studiene. Dette er gledelig. Ikke alt dette, men temmelig mye, er Hernes-utvalgets fortjeneste. Gjennom denne innstillingen har vi fått et høvelig arbeidsverktøy til reformer av høyere utdanning. Innstillingen vil danne premisser for utdannings-

debatten minst like lenge som forgjengeren Ottosenkomitéen, en forgjenger Hernes utvilsomt står i stor gjeld til. Sammenhengen mellom de to innstillingene er klar, men Hernes høster mild bris der Ottosen høstet storm. Hernes vil neppe figurere like ofte på veggaviser som Ottosen gjorde.

Utredningsinstituttet må si seg svært fornøyd med den måten våre utredninger er blitt brukt i utvalgets innstilling. Våre resultater formidles her på en måte vi vanskelig ville kunne klare på egen hånd. Men denne

synliggjøringen forplikter. Når innstillingen nå skal brukes i år framover, fordrer det vilje til viten. Veien mot det kunnskapsbaserte samfunn må selv være brolagt med kunnskap. Denne kunnskapsbasen er det blant annet Utredningsinstituttets oppgave å bidra til å videreutvikle.

Dette nummeret av KOMPETANSE gir et bilde av hva vi jobber med innen feltet utdanning og arbeidsmarked. To av våre aller mest sentrale utfordringer framover kan betegnes med stikkordene rekruttering og

evaluering. Vi må øke innsatsen på å skaffe innsikt i rekrutteringen til høyere utdanning, til de langvarige studiene, til hovedfag og til forskning. Ikke minst må vi bidra til å gjenopplive interessen for sosiale skjevheter i rekrutteringen. Evaluering av undervisning, utdanningsinstitusjoner og forskning er et annet nøkkelord. Evaluering betyr både bedre innsyn i institusjonene og et redskap for institusjonene selv.

Den 13. oktober var Utredningsinstituttet kanskje mer synlig enn vanlig. Da gikk vår store utdanningspolitiske konferanse av stabelen med 230 deltakere i Ingeniørens hus. Temaet var studentvelferd, studieorganisering og studieeffektivitet. Siden selvevaluering er i skuddet for tida må vi kunne tillate oss å konstatere et arrangementet var vellykket. POA

Kompetanse

Informasjoner om utdanning og arbeidsmarked.

Utgitt av
NAVs utredningsinstitutt,
Munthesgt. 29,
0260 Oslo 2.

Telefon (02) 55 67 00

Redaktør:
Avdelingssjef Per Olaf
Aamodt

Redaksjonssekretær:
Hanne Merete Alnes
Redaksjonen avsluttet 23.11.88

Innhold

To utdanningspolitiske utredninger	s. 2
Utdanningspolitisk konferanse	s. 4
Nye signaler fra arbeidsmarkedet	s. 6
Studiemotivasjon	s. 8
Videreutvikling av kompetanse i arbeidslivet	s. 9
Evaluerings	s. 10
Bestillingsseddel	s. 11
Perspektiv på lærerrollen	s. 13
Dette jobber vi med	s. 14
Noe å tenke på	s. 16

To utdanningspolitiske utredninger

Med under en ukes mellomrom ble det i september lagt fram to viktige utdanningspolitiske innstillinger, "Med viten og vilje" fra Hernesutvalget, og "For et lærerrikt samfunn" fra utvalget til å utrede lærerutdanningen i Norge. Til nå har utvilsomt den første fått mest media-dekning, denne forskjellen står på ingen måte i forhold til de to innstillingenes viktighet for det norske utdanningssystemet. Vi vil knytte noen korte kommentarer til begge innstillingene.

Innstillingen fra Hernesutvalget har så langt møtt lite motbør, heller ikke fra studenthold har støynivået vært særlig høyt. Kritiske røster har hevet seg — blant annet til spørsmålet om stillingsstruktur. Det er grunn til å regne med at flere innvendinger vil komme på bordet under høringsrunden.

Likevel griper en seg i å hente fram minnene om de tumultene Ottosenkomiteén skapte, og ikke bare blant studenter. Hernes tar på mange måter på seg oppgaven med å fullføre det ver-

ket Ottosen begynte på. Ideen om "Norgesnett" er i stor grad ideen om de regionale studiestreene oversatt til 80-års språk og teknologi, modifisert gjennom snart 20 års erfaring med praktiske tillempninger av Ottosenkomiteens forslag. Hovedforklaringen på den ulike mottakelsen er kanskje ulikheter i det politiske klimaet.

Til tross for det nære slektskapet mellom de to innstillingene er det riktig å snakke om en snuoperasjon. Der Ottosen foreslo kortvarige, yrkesrettede utdanningstilbud foreslår Hernes gjenreisning av de langvarige universitetsstudiene. Denne dreiningen kom ikke helt som lyn fra klar himmel. Mange har vært klar over situasjonen. I all beskjedenhet: Vi antydte i en artikkel på samme plass for tre år siden at nå måtte den langsiktige kompetanseoppbyggingen komme sterkere i fokus. I snart 20 år har vi nå i vår iver etter å utvide tilbudet om høyere utdanning til flest mulig rundt om i landet og å gi næringslivet et skreddersydd tilbud av kortvarig utdanning, kanskje forsømt selve grunnsteinen i kompetansebyggverket: Universitetene.

En kan likevel ikke annet enn å undre seg over reaksjonene.

En ting er at enkelte av Ottosenkomiteens forslag i modifisert form ikke vekker samme avsky som for 20 år siden. Noe annet er at det ikke er mer kontroversielt at en nå vil gå bort fra en kurs som har sett ut til å ha allmenn oppslutning, og som preget Stortingsmeldingene om høyere utdanning så seint som i 1984-85 og 1985-86. Når de fleste nå sluttet opp om Hernesutvalgets betoning av langvarig kompetanseoppbygging, hvorfor reiste de da ikke kritikken mot en politikk som i så mange år har satset på kortvarige yrkesrettede utdanning?

Kort tid etter at Hernesutvalgets innstilling forelå forslaget til statsbudsjett for 1989. Finner vi så igjen noe av satsningslysten der? Noe finner vi, blant annet en vilje til å gjøre noe med studiefinansieringen. Men ellers må en lese budsjettproposisjonen temmelig nøye før en finner noen satsavtrykk. Underbudsjetteringen av universitetenes lønnspost vitner i alle fall ikke om vilje til å prioritere langvarig utdanning. Hva Stortingets behandling kan gi, er i skrivende stund ikke klart.

Hernesutvalget ser først og fremst på helheten i universitets- og høyskolesystemet, og går i liten grad inn i innholdet i de enkelte utdanningene. Innstillingen "For et lærerrikt samfunn" gir derimot en grundig gjennomgang av de ulike formene for lærerutdanning, og kommer med relativt vidtgående forslag om reformer.

Det er all grunn til å glede seg over innstillingens erkjennelse av lærerutdanningens nøkkelrolle i utdanningssystemet. Ikke minst er det positivt at også barnehagens plass i utdanningssystemet betones så sterkt. Vi sluttet oss til alt det som sies om nødvendigheten av å styrke lærernes kompetanse både når

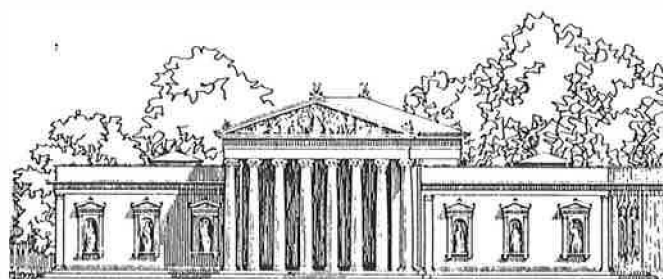
det gjelder faglige basiskunnskaper og som profesjonell kunnskapsformidler. Det er kanskje ikke overraskende at de velger å foreslå en utvidelse av lærerutdanningen til fire år. Ikke minst fordi så mange som 80 % av dagens lærere allerede har fire års utdanning, kan det virke som om dette heller ikke blir en særlig dyr reform.

På dette punktet er det ikke samsvar mellom de utvalgsinnstillingene, og vi må nok her si oss mest enig med Hernesutvalget som ikke går inn for en fireårig lærerutdanning. Vår begrunnelse er ikke primært av økonomisk art. Vi er egentlig for at alle lærerne bør ha fire års utdanning, men det behøver ikke å bety fireårig grunnutdanning, heller ikke fire år ved en lærerhøgskole. En utvidelse av grunnutdanningen vil bety en ytterligere styrking av prinsippet om en bestemt utdanning for et bestemt yrke. Vi mener det vil være en fordel å gå den motsatte veien. Lærerhøgskolene bør

kunne ha et videre utdanningsperspektiv enn å levere til grunnskolen og barnehagene, og det bør kunne finnes andre veier til lærergjerningen enn lærerskolene. Det må være grunn til å spørre om ikke den faglige basis kan erverves like godt ved andre skoleslag som ved lærerhøgskolene. Allerede i dag har vi universitetsutdannete og lærerhøgskoleutdannete lærere side om side i grunnskolen, og det ville neppe skade om mangfoldet ble øket. Kravene til pedagogisk kompetanse må selvsagt holdes høyt.

Et mindre 1:1-forhold mellom utdanning og yrke ville øke fleksibiliteten. Så lenge et utdanningstilbud er rettet inn mot ett og bare ett yrke, og så lenge en bestemt utdanning er den som kreves av yrkesutøverne, oppstår det problemer dersom dimensjoneringen ikke treffer akkurat behovet. Dette problemet gjelder ikke bare for lærerutdanningen. Mye ville være vunnet om en mer så de ulike utdanningstilbudene som deler av en helhet, ikke bare som forberedelse til et bestemt yrke.

POA

Utdanningspolitisk konferanse

Studentvelferd, studieorganisering og studieeffektivitet var temaet for den utdanningspolitiske konferansen NAVFs utredningsinstitutt arrangerte 13.10.88, i samvirke med Det norske universitetsråd og Norsk studentunion.

- Bakgrunnen for valget av dette temaet var flersidig:
 - Vi beveger oss mot et kunnskapssamfunn, og en kunnskapspolitik kan ikke realiseres uten en politikk for studentene.
 - En rekke universitetsstudier er preget av høye strykprosjenter, høyt frafall og betydelige overskridelser av studietiden.
 - Studiefinansieringen er svak. Norge er ett av de få land hvor den privatøkonomiske avkasting av å ta høyere utdanning er lavere enn den samfunnsøkonomiske. Dette medfører at mange studenter jobber ved siden av studiet, for å skjåte på studielånet, eller av frykt for å stifte for stor gjeld. OECDs ekspertkommisjon, som nylig har gått gjennom hele

Tegning: Harald Aadnevik

det norske utdanningssystem, er uvanlig klar i sin kritikk av studiefinansieringen.

- En del studenter ønsker imidlertid å være deltidsstudenter. Dette stiller utdanningsinstitusjonene overfor nye utfordringer.
- Ungdomskullene blir mindre. Mot slutten av 90-årene kan studenter bli en knapp ressurs. Da må institusjonene antagelig konkurrere sterkere om å få rekrutter. Og skal vi realisere nasjonale mål om 105.000 studieplasser i første tiår av neste årtusen, må studiefinansieringen utvikles slik at unge mennesker ikke foretrekker den umiddelbare avkastning det gir å ta seg arbeid fremfor å studere.

På konferansen gav tidligere direktør i Studentsamskipnaden i Oslo, og formann i "Ottosen — komiteén", Kristian Ottosen, et kort historisk tilbakeblikk, der han minnet om viktige etapper i de siste 50 år: Etablering av Studentsamskipnaden i Oslo i slutten av 1930-årene, Statens Lånekasse i 1947, felles lov om studentsamskipnader i 1948. Han reiste det tankevekkende spørsmål om hvordan det kunne ha seg at landet, i betydelig

trangere tider, kunne satse så sterkt på utdanning og utdanningsfinansiering. Det samme temaet ble berørt av rektor ved Universitetet i Oslo, Inge Lønning, som i paneldebatt tok utgangspunkt i iakttagelser han hadde gjort på det internasjonale plan: Land som er kortere kommet enn oss i økonomisk utvikling har en lang storre vilje til å prioritere utdanningssektoren.

Om Ottosen-komiteen sa formannen i dette tiårs offentlige utvalg innen sektoren høyere utdanning, forskningsleder Gudmund Hernes, at etter hans oppfatning hadde de fleste av Ottosen-komiteens forslag vunnet fram. "Vi er alle Ottosens barn."

Selv venter han 105.000 barn i ca 2010....

Per Olaf Aamodt, avdelings sjef i NAVFs utredningsinstitutt, tok for seg resultater fra undersøkelser om studenters tidsbruk og studieforhold. Den typiske student, under 25 år, uten familie, uten jobb i semesterene, med Lånekassen som viktigste finansieringskilde, utgjør bare 19 % av studentmassen ved universitetene. Vi har altså ikke noen typisk student. Forsker Ole-Johan Eikeland fra Univer-

sitetet i Bergen presenterte funn fra prosjektet UiB som utdanningsinstitusjon. Man har kunnet påvise en nærmest lovmessig sammenheng mellom karakternivå fra den videregående skole og sannsynlighet fra stryk i de første semestrene: Stiller man med 3ere, er det 60 % sjans for at man stryker i løpet av de fire første semestre; stiller man med 5, reduseres sjansen til 15 %. Forskningssjef Erik Hernæs tok for seg studiefinansieringen, og dokumenterte at den privatøkonomiske lønnsomhet av investering i høyere utdanning over en 12-års periode har falt i forhold til den samfunnsøkonomiske.

I plenumsdebatter og paneldebatt ble bl.a. ordningen med studentsamskipnader problematisert. Både representanter fra lærestedene og samskipnadene mente at ordningen med to separate organisasjoner, en for undervisning og en for velferd, antagelig hadde vært en god ordning i etterkrigstiden. Men i fremtiden kan det vise seg å være vel så formålstjenlig med en ordning etter mønster av USA og England, hvor utdanningsinstitusjonen har ansvar for både velferd, boliger og undervisning — hele læringsmiljøet. Av innlegg fremgikk det forøvrig at utdan-

ningsinstitusjonene nå aktiviserer seg sterkere på andre områder enn det rent faglige: man har klarere syn for betydningen av de sosiale sider ved studiet, og prøver å tilrettelegge for bl.a. gruppeundervisning i grupper som holdes sammen over tid, slik at studentene får et sosialt tilknytningsspunkt.

Imidlertid står og faller mye på studiefinansieringen i vid forstand, herunder boliger og barnehager. Stortingsrepresentant Ragnhild Queseth Haarstad tok til orde for prioritering av nettopp boliger og barnehager, og for høyere stipendandel. Statssekretær Hanna Marit Jahr redegjorde for de tiltak som er foreslått i årets statsbudsjett, men unnløt å kommentere Haarstads skarpe kommentarer til at Kulturdepartementet i budsjettforslaget har gått imot et vedtak i Stortinget som bare er et halvt år gammelt, om en særskilt form for rentesubsidiering av studielån som tilbakebetales over særlig lang tid. Her regnet hun imidlertid med at Stortinget ville fastholde sitt vedtak.

Siste del av konferansen ble viet Hernes-komiteens forslag innen sektoren studentvelferd og studieorganisering, med kommentarer fra bl.a. prof. Kjell

Raaheim, Universitetet i Bergen, og NSUs leder, Torgeir Aarvaag Stokke.

Kanskje ble det hele litt for mye universitetsdominert. Men en grunn til dette er at vi vet så lite om studenters studieforhold og tidsbruk i de regionale høyskoler. En representant fra denne sektoren, førsteamanuensis Lars Monsen fra Oppland Distriktshøyskole på Lillehammer, etterlyste undersøkelser på dette området. Og det skal jo brukes en del penger på Lillehammer i annen sammenheng — så kanskje litt midler til utdanningsforskning i denne og andre regioner lot seg fremskaffe, i vårt fremtidige kunnskaps- og idretts(?)samfunn?

KØJ

Nye signaler fra arbeidsmarkedet

UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1988 er den fjerde publikasjonen i en serie som ble startet i 1985. Formålet er bl.a. å gi en aktuell og lett tilgjengelig oversikt over utviklingen på arbeidsmarkedet og tilgangen på høyere utdannet arbeidskraft. Årets utgave publiseres i november og tar denne gangen opp:

- * Hovedtrekk ved utviklingen på arbeidsmarkedet i 1980-årene
- * Hvilke motiver har studentene for å studere?
- * Rekrutteringsproblemer i omsorgs- og utdanningssektoren
- * Norges plassering internasjonalt når det gjelder høyere utdanning
- * Videreutviklingen av kompetanse i arbeidslivet
- * Geografisk spredning av kompetanse
- * Utviklingen på arbeidsmarkedet for nye kandidater

Vi gir her noen resultater fra undersøkelser foretatt i november 1985, 1986 og 1987 om arbeidsmarkedssituasjonen for

nye kandidater et halvt år etter eksamen. Særlig skal vi konsentrere oss om kandidaten har hatt vansker med å få arbeid i noenlunde samsvar med utdanningen.

Stadig lettere å få arbeid?

Selv om en stadig større andel av befolkningen har høyere utdanning, har arbeidsmarkedet for de med høyere utdanning blitt gradvis bedre i 80-årene. Det er lettere å få arbeid i samsvar med utdanningen i 1985 enn de to-tre foregående år og resultatene fra 1986 viser, for de gruppene som denne undersøkelsen omfattet, at denne tendensen fortsatte. Resultatet fra 1987-undersøkelsen viser at denne utviklingen fortsatt gjør seg gjeldende.

Det er imidlertid fremdeles klare forskjeller mellom ulike fag og kandidatgrupper.

Situasjonen for universitetskandidater med høyere grads eksamen

Etter 1982 har det vært en jevn nedgang i andel med vansker når alle universitetskandidater ses under ett. I 1985 oppga 22 prosent at de hadde hatt vansker, mens tallet for 1987 var 15 prosent.

Fra 1985 til 1987 har andelen med vansker blant filologene gått merkbart ned. I 1987 oppga 33 prosent at de hadde hatt slike vansker mot 55 prosent i 1985. Dette tyder på at filologene i denne perioden har bedret sin situasjon på arbeidsmarkedet. Noe av forklaringen til denne bedringen er trolig at det i 1987 ble uteksaminert 26 prosent færre filologer enn i 1987, og fortsatt gjennomsnittet av alle universitetskandidater med høyere grads eksamen.

Også nyutdannete realister har tradisjonelt hatt større vansker på arbeidsmarkedet enn gjennomsnittet med høyere

grads eksamen. I 1985 var andelen 31 prosent og i 1987 var den 27 prosent. Det er imidlertid store forskjeller mellom ulike fagområder innen realfagstudiet.

En gruppe som tidlig på 80-tallet opplevde store vansker på arbeidsmarkedet var tannlegene. I 1985 var andelen med vansker gått ned til 25 prosent. I 1987 var denne andelen ytterligere redusert, og bare 3 prosent av kandidatene oppga at de hadde hatt vansker med å få relevant arbeid. Det er betydelig lavere enn for gjennomsnittet for kandidater med høyere grad. En viktig forklaring til denne nedgangen er trolig at kandidat-tallet gradvis har blitt lavere i de senere år.

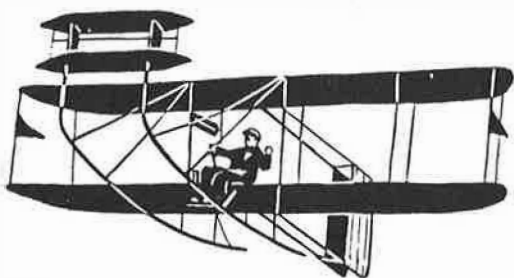
I en periode da de fleste gruppene har fått mindre vansker på arbeidsmarkedet, har andelen sivilingeniører med vansker økt. I 1987 var andelen 17 prosent og altså noe høyere enn gjennomsnittet for kandidater med høyere grad.

Situasjonen for DH-kandidater DH-kandidatene har tradisjonelt hatt en noe større andel med vansker enn universitetskandidater med høyere grad (29 prosent i 1987). Året 1985 var et unntak; andelen med vansker

var da den samme for de to gruppene. Men resultatene fra 1987-undersøkelsen viser at nedgangen i andel med vansker ikke har fortsatt fra 1985 til 1987 for DH-kandidatene sett under ett. Imidlertid er det også her tildels store variasjoner mellom de ulike fag.

hadde hatt vansker med å få relevant arbeid.

DH-kandidater med samfunnsfag har hatt store vansker på arbeidsmarkedet. I 1987 oppga 41 % å ha hatt slike vansker, en markert nedgang i forhold til 1985 da hele 67 % hadde slike vansker. Likefullt lå ande-

DH-humanistene er blant dem som har hatt størst vansker med å få arbeid i noenlunde samsvar med utdanningen i 1980-årene. I 1987 oppga 38 prosent av DH-humanistene at de hadde hatt vansker med å få relevant arbeid, dvs. noe over gjennomsnittet for alle DH-kandidater.

DH-økonomene har hatt en utvikling i andel med vansker lik gjennomsnittet for DH-kandidatene, men har ligget noe under dette. I 1987 oppga 27 prosent av DH-økonomene at de

len med vansker over gjennomsnittet for DH-kandidatene i 1987.

Mens de aller fleste utdanningsgruppene har hatt mindre vansker på arbeidsmarkedet etter 1985, har andelen med vansker økt blant datafagkandidatene. I 1985 oppga 8 prosent at de hadde opplevd vansker mot hele 23 prosent i 1987. Kandidattallet har økt med ca. 30 prosent de to siste årene, og kan være noe av forklaringen på økte vansker på arbeidsmarkedet.

Situasjonen for høyskolekandidater

Også de høyskolekandidater som var omfattet av 1987-undersøkelsen har fått det lettere på arbeidsmarkedet. Blant førskolelærerne, barnevernspedagogene og sosionomene ble andelen som oppga vansker sterkt redusert fra 1985 til 1986.

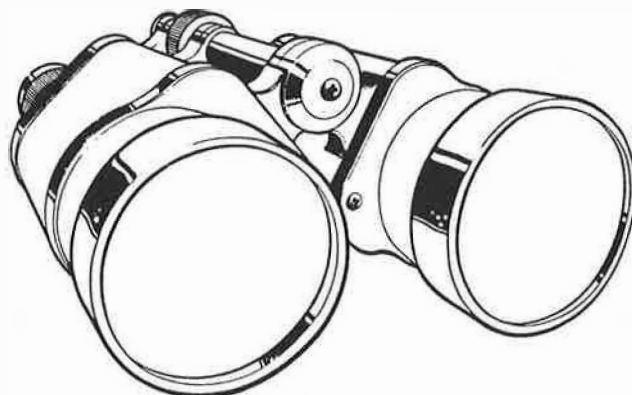
I 1985 og 1986 oppga henholdsvis 32 og 10 prosent av førskolelærerne at de hadde opplevd vansker med å få relevant arbeid. I 1987 oppga bare 5 prosent å ha hatt slike vansker.

Av barnevernspedagogene

oppga i 1985 og 1986 henholdsvis 12 og 7 prosent at de hadde opplevd vansker med å få relevant arbeid. I 1987 oppga bare 3 prosent å ha hatt slike vansker.

Også andelen av sosionomer som har opplevd vansker på arbeidsmarkedet er redusert de senere år. I 1985 og 1986 oppga henholdsvis 17 og 9 prosent at de hadde hatt slike vansker. I 1987 syntes denne utviklingen å ha stagnert da 11 prosent av sosionomene oppga å ha hatt vansker med å skaffe seg arbeid i noenlunde samsvar med utdanningen.

LAS/JAE

Studiemotivasjon

Som en del av prosjektet "Yrkesretting — retorikk eller realitet?" har vi sett på studentenes motiver for å studere. Spørreskjemaer innsamlet høsten 1984 fra 2.595 studenter fra utvalgte fag ved universitetet i Oslo, Bergen og Trondheim danner grunnlag for analysen. Blant disse studentene fant vi fire hovedgrupper av studiemotiver:

- 1) De yrkesorienterte studentene motiveres først og fremst av framtidig, interessant yrke og gode inntekter. Studiet er langt på vei et middel for å unngå det framtidige målet som ligger i inntekt og et godt yrke.
- 2) De fagorienterte motiveres først og fremst av at de er interessert i faget og at de ønsker å gjøre en samfunnsinnsats. For disse studentene er studiet i stor grad et mål i seg selv.
- 3) Avansementsøkerne er, eller har vært, i jobb og studerer først og fremst fordi de vil forbedre jobbmulighetene og få høyere lønn i jobben. De

adskiller seg fra de yrkesorienterte ved at de oftere er deltidsstudenter og tar etter- eller videreutdanning.

Ikke uventet varierer studentenes studiemotivasjon mellom fakultetene. Studentene som går på fag der yrkesvalg så å si tas samtidig med studievalg, gir oftere inntrykk av å være yrkesorienterte enn studentene på studier der studiet kan profilere underveis.

Ved alle fakultetene finner vi at de yngste studentene langt oftere enn de eldre er yrkesorienterte. Er de yngre studentene mer enn de eldre påvirket av tidsånden og "jappebølgen"? eller blir man mer fagorientert med alderen; "jo mer man leser, jo mer fagorientert blir man?" Dessverre har vi ikke data som samme student på forskjellige tidspunkt i studiekarrieren og kan ikke si noe sikkert om dette.

Vi har også sammenlignet resultatene med en spørreskjemaundersøkelse foretatt i 1978. Det viste seg at studentene fra 1984 var mer yrkesorienterte enn studentene fra 1978. Det er økt vektlegging på den framtidige inntektens betydning som har bidratt sterkest til yrkesorientering.

Avansementsøkerne følger oftere en senere studieprogresjon enn de andre studentene. Dette henger sammen med svært høy yrkesaktivitet. De retningsløse studentene har på den annen side lavest yrkesaktivitet og de følger ofte forelesninger og er ofte å se på lesesalen. Likevel følger de de oftere en senere studieprogresjon enn både de fagorienterte og de yrkesorien-

terte studentene. På alle fakultete er det de retningsløse som oftest føler faglig usikkerhet. Studenter med innslag av usikkerhet i sin studiemotivasjon er betydelig. En ide er å innføre tiltak som kan hjelpe studenter til å avklare sine egne mål og derigjennom bedre studiemotivasjonen.

LB

Videreutvikling av kompetanse i arbeidslivet

De senere årene har myndigheter og arbeidslivets organisasjoner fokusert på at kompetanseheving i arbeidslivet er nødvendig, innen både privat sektor og offentlig sektor. Kompetansen hos de ansatte kan økes gjennom nyrekruttering og læring i arbeidet, men i tillegg vil det være nødvendig med personalopplæring.

Personalopplæring vil si utdanning som arbeidsgiver betaler for, uansett når utdanningen foregår og uansett hvem som arrangerer utdanningen. Det kan være grunnutdanning eller videreutdanning.

For å vite mer om kompetanseutviklingen for universitets- og høgskoleutdannede i arbeidslivet, har NAVFs utredningsinstitutt arbeidet med flere undersøkelser (Ti år etter eksamen, Offentlige etater, Kvinner i bedriftsopplæring, Det skjulte universitet). Vi oppsummerer og

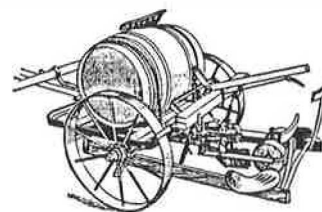
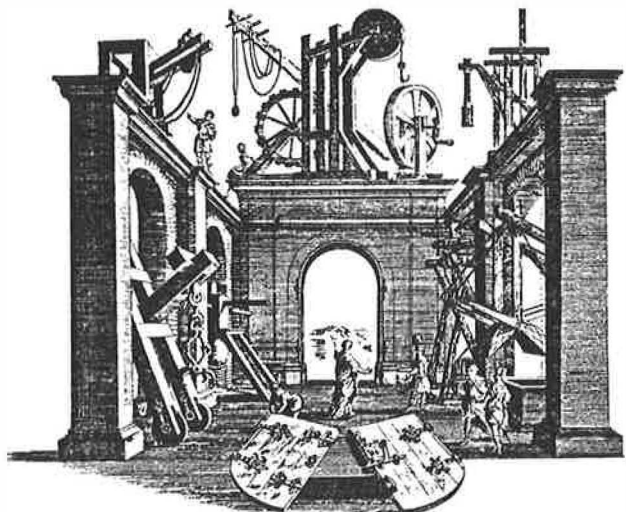
diskuterer resultatene fra disse undersøkelsene i et kapittel i rapporten "Utdanning og arbeidsmarked 1988" som kommer i november. Her skal vi gi noen smakebiter:

* Vi regner med at 30–35 prosent årlig får personalopplæring av de vel 350 000 yrkesaktive med høyere utdanning. Det vil si at 100.000–130.000 universitets- og høgskoleutdannede årlig går kurs betalt av arbeidsgiver. Dette er like mange som det totale antall norske studenter ved universiteter og høgskoler i Norge og i utlandet. Nå er mesteparten av personalopplæringen korte kurs, men allikevel er det en betydelig innsats for å øke kompetansen etter eksamen.

* Ungdom kan få kompetanse uten studiegjeld ved å ta intern utdanning i bransjeskoler (bank, forsikring) og etatskoler (post, tele, skatt o.a.). I tillegg til bransjespesifikk eller etatsspesifikk kompetanse gir disse utdanningene økonomiskadministrativ kompetanse på linje med ett–tre års studier ved høgskoler. Disse utdanningene gir derimot ikke teoretisk kompetanse på linje med universitetsstudier (siviløkonom, jurist, sosialøkonom o.l.).

* Det meste av personalopplæringen er bedrifts- eller bransjespesifikk. Men arbeidsgivere finansierer også mer generell utdanning. Store arbeidsplasser har stipendordninger som dekker de ansattes kostnader ved å ta utdanning ved universiteter og høgskoler, vanligvis på deltid ved siden av jobben, men tildels på heltid. Slike stipendordninger har bl.a. offentlige etater og private bedrifter (finans, reiseliv). Mye går til økonomiskadministrativ utdanning, men også til videreutdanning innen EDB, språk, teknikk og andre fag. For arbeidsgiver koster ikke to semestre ved privat høgskole noe mer enn et par korte kurs på det kommersielle kursmarkedet. Å ta videreutdanning ved siden av jobb og familieforpliktelser var det tidligere menn som gjorde, i de senere årene har også kvinner satset på dette.

EB

Evaluering

Innenfor sektoren høyere utdanning i Norge forbinder vi helst begrepet evaluering med, (foruten selvsagt evaluering av studenter prestasjoner og søkere til vitenskapelige stillinger), evaluering av forskningsvirksomhet og evaluering av undervisning. Men *institusjonsevaluering*, enten det nå dreier seg om institutter eller hele læresteder, har vi ingen norske eksemplarer på som systematisk virksomhet.

Ofta finner vi andre ord som uttrykker det samme: Performance indicators, accountability, productivity. Det er ingen tilfeldighet at vi bruker engelske begreper, heller ikke at vokabularet er hentet fra den bedriftsøkonomiske sfæren. Mye av dette har sitt opphav i å ville kontrollere forholdet mellom ressursbruk og produksjon i høyere utdanning. Hvordan man skal stille seg til dette, avhenger helt av om man velger å bruke en snever eller en vid definisjon av disse bedriftsøkonomiske termene.

I mange land brukes ulike former for evaluering som utdanningspolitiske styringsinstrumenter, alt tyder på at dette også

er på vei inn her til lands. Stikkord som større budsjettmessig frihet og virksomhetsplanlegging peker begge i retning av behovet for bedre innsyn i institusjonene fra de sentrale myndighetenes side. Men det synes også å oppstå behov i institusjonene selv for å bedre metoder for kvalitetskontroll. En kan for eksempel tenke seg bedre systemer for at et universitet sentralt kan kontrollere de enkelte fakulteter og institutter.

En diskusjon om evaluering bør ordnes rundt fire spørsmål: *Formål, hvem utfører, former og data.*

1. Skal evalueringen ha som formål *kontroll og styring* utenfra eller være et redskap for institusjonens egenutvikling? Parallellen til karakterer er klar: Som et pedagogisk instrument eller som rangering.
2. Hvem utfører evaluering, institusjonen selv (egenevaluering) eller utenforliggende eller overordnede myndigheter? Har nær sammenheng med formålet.
3. Har evaluering karakter av permanent virksomhet eller engangsundersøkelser?
4. Hva slags data legges til grunn, kvantitative (statisk-

tiske indikatorer) eller kvalitative?

Utdanning er en komplisert og sammensatt virksomhet, og en må ikke ha urealistiske forventninger om at det er lett å "måle" hvordan målsettingene oppfylles. Evalueringresultater kan ikke gi noe dekkende og sant bilde, men de kan avdekke problemer som så kan undersøkes videre. Et eksempel: En påviser at ved et universitetsinstitutt bruker en unormalt stor andel av studentene lenger tid enn beregnet, eller strykprosenten er særlig høy. Dette kan skyldes eksterne forhold eller at instituttet

rekrutterer bestemte typer studenter. Men det kan også være et tegn på at undervisningsformene bør gås nøye etter i sømme. Målet er ikke å felle en dom, men å avdekke problemer.

Det er en rekke spørsmål som bør utredes før en setter i gang evalueringens virksomhet i stort format. En må starte med en grundig gjennomgang av metodeproblemer, og i den forbindelse må en ta for seg erfaringer fra andre land som er kommet lenger. NAVFs utredningsinstitutt vil i løpet av 1989 starte utredningen av faglige problemer rundt evaluering.

POA

Bestillingsseddel

Meldinger

- 1985:1 FREMTIDENS JOBBER. En perspektivanalyse i grenseland mellom sosiologi og makroøkonomi. Kr. 60,—
- 1986:1 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1986. En oversikt over situasjonen på arbeidsmarkedet for ulike typer høyere utdanning. Kr. 60,—
- 1986:2 INSTITUTTSTØRRELSE, ADMINISTRATIV BELASTNING OG KOSTNADER VED UNIVERSITETENE. Kr. 30,—
- 1986:3 INSTITUTTSEKTORENS FINANSIERING: Mellom marked og byråkrati. Kr. 60,—
- 1986:4 SUR NEDBØR — ET STORPROSJEKT I NORSK MILJØFORSKNING. Kr. 60,—
- 1986:5 TI ÅR ETTER EKSAMEN. Yrkeskarriere og arbeidssituasjon. Kandidater fra universiteter og distriktshøgskoler våren 1974. Kr. 100,—
- 1987:1 REKRUTTERING TIL NORSK FORSKNING. En studie av forskerpersonalet og anslag over behov for rekrutteringsstillinger fram mot år 2000. Kr. 80,—
- 1987:2 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1987. En oversikt over situasjonen på arbeidsmarkedet for ulike typer høyere utdanning. Kr. 70,—
- 1988:1 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED 1988. En oversikt over situasjonen på arbeidsmarkedet for ulike typer utdanning. Kr. 80,—
- 1988:2 VITENSKAPELIG PUBLISERING BLANT KVINNELIGE OG MANNLIGE UNIVERSITETSFORSKERE (under trykking)
- 1988:3 OPPDRAGSFORSKNING OG EKSTERN FINANSIERING — trussel eller glede for universitetene? (under trykking)

Notater

- 1/87 VERKSTEDINDUSTRIENS LANGSIKTIGE KOMPETANSEBEHOV. Datagrunnlaget for prosjektet. Kr. 40,—
- 2/87 TID TIL STUDIER? Studenters bruk av tid på forskjellige aktiviteter en uke i mars 1985. Kr. 60,—
- 3/87 VERKSTEDINDUSTRIENS LANGSIKTIGE KOMPETANSEBEHOV. Arbeidsoppgaver, kompetanse og jobbkrav. Kr. 60,—
- 4/87 DET NORSKE FORSKNINGSSYSTEMET — NOEN HOVEDTREKK OG UTVIKLINGSTENDENSER. Foredrag i tilknytning til NAVFs styremøte 13. -14. januar 1987. Kr. 30,—
- 5/87 VERKSTEDINDUSTRIENS LANGSIKTIGE KOMPETANSEBEHOV. Sluttrapport. Kr. 60,—
- 6/87 ARBEIDSMARKEDET ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN 1985. En undersøkelse av kandidatene fra allmennlærerlinjene og førskolelærerlinjene ved lærerhøgskolene. Kr. 60,—
- 7/87 VERKSTEDINDUSTRIENS LANGSIKTIGE KOMPETANSEBEHOV. Personalopplæring i verkstedindustrien. Kr. 60,—
- 8/87 SOM FISKEN I HAVET. Kr. 60,—
- 9/87 STUDENTER OG KANDIDATER tabellvedlegg til UA-87. Kr. 40,—
- 10/87 STATSBUDSJETTET 1988. kr. 45,—
- 1/88 HOVEDINNATSOMRÅDENE I NORSK FORSKNING. En oversikt fra starten til 1988. Kr. 60,—
- 2/88 REGIONAL SPREDNING OG OPPBYGGING AV KOMPETANSE. En analyse av data fra undersøkelsen av arbeidsmarkedet et halv år etter eksamen 1985. Kr. 60,—
- 3/88 ARBEIDSMARKEDET ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN 1985. Kandidater fra universiteter og høgskoler. Kr. 60,—
- 4/88 JAPAN I KUNNSKAPSFRONTEN. Hovedtrekk ved høyere utdanning og forskning i Japan. Rapport fra en studiereise. Kr. 60,—
- 5/88 ØNSKE, VILLE DET — MEN GJØRE DET... En undersøkelse av rekrutteringspotensialet til førskolelærerutdanning. Kr. 60,—

- 6/88 INTERNASJONALE SAMMENLIKNINGER AV HØYERE UTDANNING. Nøkkeltall og metodeproblemer. Kr. 40,—
- 7/88 ARBEIDSMARKEDET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN 1986. Kandidater fra de regionale høgskolene: Førskolelærerne, Allmennlærerne, Sosionomer, Barnevernspedagoger, Ingeniører. Kr. 40,—
- 8/88 STUDIEMOTIVASJON. Delrapport fra prosjektet Yrkesretting eller retorikk? Kr. 60,—
- 9/88 DOKTORGRADER I NORGE. En kvantitativ oversikt. Kr. 50,—
- 10/88 STATSBUDSJETTET 1989. Kr. 50,—
- 11/88 EVALUERING AV SAMFUNNSFORSKNING (under trykking)
- 12/88 NORSK SAMFUNNSVITENSKAP MOT ÅR 2010 (under trykking)
- 13/88 STUDENTVELFERD, STUDIEORGANISERING OG STUDIEEFFEKTIVITET. Konferanserapport (under trykking)

Annet

- FoU-statistikk 1985, Instituttsektoren (gratis)
- FoU-statistikk 1985, Utgifter og personale (gratis)
- Fou-arbeid, Bevilgninger over statsbudsjettet 1985-87 (gratis)
- Instituttets årsmelding (norsk og engelsk) (gratis)
- Abonnement på samtlige publikasjoner (25 % rabatt)

Navn:

Adresse:

Postnummer:

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
betaler
porto.

BREV SVARSENDING

Avtale nr. 101105/22

NAVFs utredningsinstitutt
Briskeby
0209 Oslo 2

Perspektiv på lærerrollen

I 1989 er det igjen år for en rekke jubileer for sentrale begivenheter i norsk historie: Grunnloven er 175 år, og det er 50 år siden 2. verdenskrig startet. Også for den norske skolen er det år for å jubilere, ikke minst er det da 250 år siden den første loven om allmenn skolegang. Noen omfattende skolegang for alle kom først i gang på 1800-tallet, men likevel er det grunn til å feire at grunnskolen har 250-års bursdag i 1989.

Også NAVFs utredningsinstitutt ønsker å bidra i denne begivenheten gjennom prosjektet "Perspektiv på lærerrollen". Selv om det er en stund siden skolen nærmest var synonymt med læreren, er hele vår skoles utvikling og framtid knyttet til læreren. Derfor har vi valgt å rette søkelyset på lærerrollen i gårldagens og dagens skole og samfunn ut fra en rekke ulike perspektiver. Vi ønsker å vise noen sentrale utviklingstrekk, og dermed kanskje bidra til en debatt om hva som er utfordringene når framtidens lærerrolle skal utformes.

Vi starter på ingen måte på bar bakke når det gjelder våre kunnskaper om lærerrollen. Det er neppe noen enkelt yrkesgruppe som vi vet så mye om, enten gjennom våre egne erfaringer eller gjennom ulike former for forskning. Et viktig mål med prosjektet om lærerrollen har derfor vært å presentere en del av våre forskningsbaserte kunnskaper om læreren. Men en prosjektkatalog vil være en dårlig jubileumsgave. Prosjektet skal derfor munne ut i en bok med en rekke bidrag fra sentrale norske forskere som fra sine forskjellige ståsteder vil analysere

trekk ved lærerrollen. For at dette stoffet skal kunne nå så bredt ut som mulig, er intensjonen at det skal presenteres i en så "populær" form som mulig. Prosjektet er gjort mulig ved økonomisk støtte fra Kirke- og undervisningsdepartementet, og boka skal etter planen foreligge i mai eller juni 1989.

Det ville være uklokt allerede nå å røpe for mye av innholdet. I skrivende stund er det heller ikke endelig avgjort hvilke bidrag boka skal ha med. Men noen få smakebiter kan likevel ikke skade.

Det er naturlig at boka vil gi et historisk perspektiv på lærerrollen. Vi vil heller ikke bare rette søkelyset mot selve lærerarbeidet, men også se på læreren som en sentral figur i lokalsamfunnet og som politisk deltaker. Lærerrollen forandres ikke bare som følge av endringer i skolens læreplaner, den påvirkes direkte og indirekte av endringer i samfunnet av både økonomisk og kulturell art. Vi er også opptatt av læreren som deltaker i en organisasjon, ikke bare som et individ i samspill med sin klasse. Et viktig tema er hvordan kravene til læreren er endret og vil bli endret i takt med de pedagogiske prinsippene som fastleg-

ges. Det foregår en kontinuerlig debatt om skolens innhold og funksjoner: Skal det legges vekt på kunnskap eller omsorg, og hvilke typer kunnskap er viktige? Vi er opptatt av lærerne som en profesjon og av hvordan de nyutdannede lærerne møter den pedagogiske virkeligheten. Endelig har vi forsøkt å trekke ut noe av all den dokumentasjon som finnes om læreren i litteraturen, fra Kielland til Dag Solstad.

De aktuelle bidragsyterne i boka er: Ivar Frønes, Egil Børre Johnsen, Jon Frode Blichfeldt, Sveinung Vaage, Gunnar Grep- perud, Lars Monsen, Marit Hoel, Ulf Torgersen, Kjellaug Waage, Gunnar Handal og Karl Øyvind Jordell. Boka redigeres av Karl Øyvind Jordell og Per O. Aamodt ved Utredningsinstituttet.

POA

Dette jobber vi med

Arbeidsmarkedsundersøkelsene
Hovedmedarbeidere: Clara Åse Arnesen, Liv Støren, Grethe Hovland (perm.), Rita Engeset, Inger Henaug, Jens Are Enoksen.

Tabellnotat med resultater fra undersøkelsen november 1987 av kandidater et halvt år etter eksamen er under utarbeidelse og vil bli utgitt før jul 1988. Grupper som var med i denne undersøkelsen er: distriktshøgskolekandidater, førskolelærere, barnevernpedagoger, sosionomer og universitetskandidater.

Publikasjonen **UTDANNING OG ARBEIDSMÅRE** 1988 ble utgitt i november. Foruten resultater fra "halvt-årsundersøkelsen" 1987, benyttes resultater fra arbeidsmarkedsundersøkelsene i kapitlet som omhandler geografisk fordeling av kompetanse.

Det arbeides også med en rapport som omhandler "Fire kvinneyrker og et mannsyrke", en sammenlikning mellom nyutdannede menn og kvinner fra tre årskull. Det er planlagt at rapporten skal utgis ved årsskiftet 1988/89.

Planleggingen av en større undersøkelse som vil bli gjennomført i januar 1989 er i slutfasen. Denne undersøkelsen skal bl.a. kartlegge arbeidsmarkedsituasjonen 10 og et halvt år etter eksamen og yrkeskarrieren i 10-årsperioden for allmennlærere, førskolelærere, sykepleiere, ingeniører og distriktshøgskolekandidater med økonomisk-administrativ utdanning.

I samarbeid med ECON er det gjennomført et forprosjekt for STATOIL om prognoser for oljesektorens personellbehov.

Styring, fagmiljø og undervisningsvilkår

Hovedmedarbeider: Jens-Christian Smeby.

Prosjektet tar sikte på å belyse hvordan organisasjons- og samarbeidsforhold ved universitetene påvirker studieopplegg og undervisning. Dette blir undersøkt i forhold til de ulike styringsnivåene, og et utvalg universitetsinstitutter vil bli sammenlignet. Undersøkelsen baserer seg i hovedsak på informantintervjuer.

Yrkesretting av høyere utdanning

Hovedmedarbeidere: Per Olaf Aamodt og Lisbet Berg.

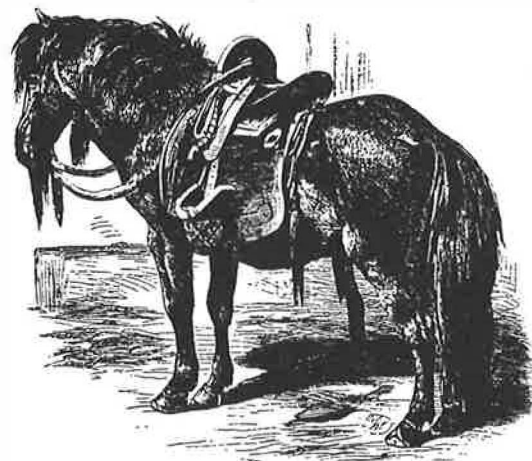
Prosjektet tar sikte på å belyse fenomenet yrkesretting gjennom begrepsavklaring og drøfting. I 1988 har vi sett på studenters studiemotivasjon, i første rekke hvordan yrkesorienterte versus fagorganiserte studenter utnytter og forholder seg til studietilbudet. Videre gjennomføres et pilotprosjekt ved utvalgte universitetsinstitutter, der vi ser på det faglige innholdet i studiet.

Det skjulte universitet

Hovedmedarbeider: Ellen Brandt

Prosjektet belyser ulike sider ved den formaliserte personelloplæring på høyere nivå som betales av arbeidsgiver.

Metoder: Litteraturstudier, bruk av tilgjengelige data fra andre undersøkelser ved Instituttet, case-studier med informantintervjuer i utvalgte bedrifter, kartlegging av arrangører.

Akademikerregisteret

Hovedmedarbeider: Inger Henaug

Akademikerregisteret omfatter alle som har hatt universitetsutdanning i mesteparten av dette hundreåret. Registeret omfatter nesten 120.000 personer med opplysninger om type utdanning. I løpet av det siste året er det utviklet nye EDB-rutiner for registeret. Registeret oppdateres hvert år, og kan brukes ved yrkesundersøkelser og til å lage oversikter over akademikerbefolkningen.

Lærerrollen

Hovedmedarbeidere: Karl Øyvind Jordell og Per O. Aamodt

I forbindelse med den norske grunnskolen 250-års jubileum

1989, skal det utgis en bok som vil gi ulike perspektiver på lærerrollen. NAVFs utredningsinstitutt har invitert en rekke sentrale personer fra forskjellige fagmiljøer til å bidra med artikler. Søkelyset vil bli rettet mot både selve lærerarbeidet og læren som offentlig person.

Utdanningspolitisk konferanse

Hovedmedarbeidere: Hanne Merete Alnes, Lisbet Berg, Karl Øyvind Jordell og Jens-Christian Smeby.

Konferansen "Studentvelferd, studieorganisering, studieeffektivitet" ble arrangert 13. oktober 1988 i Ingeniørenes hus med vel 230 deltakere. Utgangspunktet var å belyse de forskjellige betingelsene for effektiv gjennomføring av studiene. En konferansereport som inneholder innledninger og referat fra paneldebatt og plenumsdebatter vil foreligge i løpet av 1988.

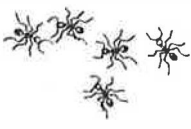
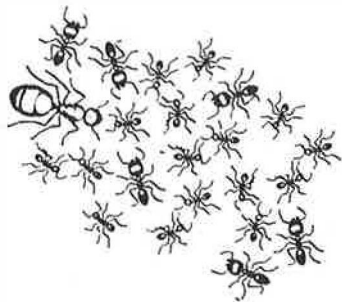
Utdanning- og yrkesvalg

Hovedmedarbeider: Rolf Edvarden

Prosjektet tar sikte på å gi en oversikt over faktorer som bestemmer den enkeltes utdannings- og yrkesvalg. Bl.a. er kjønn, sosial bakgrunn, bosted og mobilitet med på å bestemme den enkeltes valg. Prosjektet skal forsøke å sammenfatte hva vi vet om disse sammenhengene, samtidig med at det stilles spørsmål om hvorfor disse bakgrunnsfaktorene er så viktige. Motiver for utdannings- og yrkesvalg, og endringer i slike motiver over tid vil være en sentral interesse. Hvorfor menn, og særlig menn fra ressursrik sosial bakgrunn, er mer mobil i utdanningsammenheng enn andre, kan være eksempel på en annen problemstilling.

Og disse jobber ved avdelingen

Avdelingssjef Per Olaf Aamodt, utredningsleder Karl Øyvind Jordell, utredningskonsulentene Clara Åse Arnesen, Lisbet Berg, Ellen Brandt, Rolf Edvardsen, Jens Chr. Smeby, Liv A. Støren, utredningsassistentene Rita Engeset, Inger Henaug, Grethe Hovland, Jens Are Enoksen og sekretær Hanne Merete Alnes.

Noe å tenke på

Vitenskapelig rådgiver, Kjell Eide, gir i løpet av året ut et betydelig antall meldinger med stoff om høyere utdanning, forskning og kulturpolitikk. Stoffet er hentet fra bøker, tidsskrifter, aviser osv., og presenteres i kortfattet lettleselig form. Disse upretensiøst utseende trykksakene er av det man setter høyt på lista over ting som skal leses.

Melding nr 114/88 er hentet fra UHÅ Nyhetsbrev nr 21/88 og har overskriften Forskeropprør mot forskerevaluering. Vi tillater oss å gjengi det her.

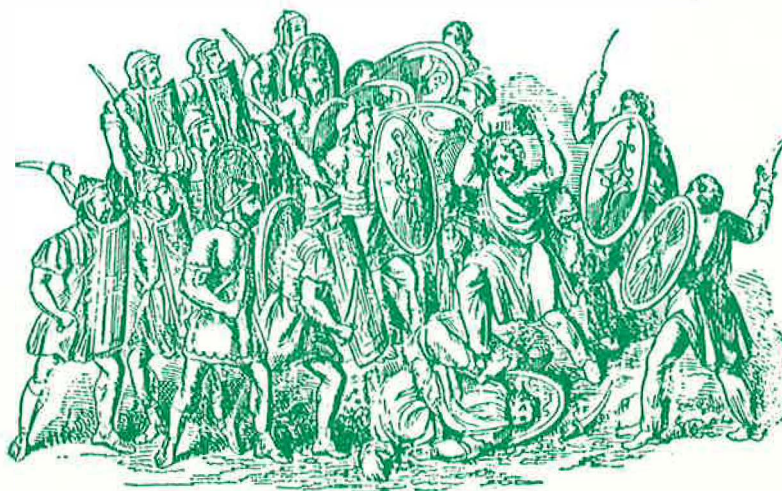
Etter ordre fra regjeringen vil den britiske University Grants Committee sette i gang en evalueringsprosedyre ved universitetene som kalles "Research Selectivity Exercise". Tankegangen er at universitetene skal rangeres etter hvor gode deres forskningsmiljøer er på ulike områder. Dette skal så igjen ligge til grunn for fordelingen av ressurser.

En gruppe forskere og lærere ved universitetet i Oxford har tatt initiativet til en kampanje for at universitetet skal si nei til å delta i denne ordningen. I et skriv til universitetets ledelse hevder de at erfaringene fra en slik evaluering tilsier boikott av den nye ordningen. Universitetets ledelse hevder på sin side at om man ikke stiller seg positiv til ordningen, kan dette få uheldige konsekvenser for tildelingen av ressurser til universitetet.

Forskernes kritikk går ikke på evaluering av forskningsinstitusjoner, men på en form for evaluering som munner ut i en enkelt karaktergivning med gradering fra "outstanding" til "below average". En slik evaluering bidrar ikke til å skape bedre forskning, og danner ikke noe meningsfullt grunnlag for ressursfordeling, hevder forskere. Det kreves en langt mer inngående vurdering av forholdet ved det enkelte institutt, og av de

forutsetninger det arbeider under, dersom en skal kunne få et brukbart grunnlag for slike beslutninger.

Oxford-forskernes aksjon har blant annet fått tilslutning fra Dekan-konferansen for de juridiske fakulteter i Storbritannia. Den hevder at den foreslåtte evalueringsprosedyre bare vil lede til demoralisering i forskningsverdenen, og at man må finne helt andre framgangsmåter dersom en vil stimulere til bedre forskning ved de britiske universitetene.

RETTELSER:

Det har dessverre falt ut et avsnitt på side 8 om Studiemotivasjon. I annen kolonne har pkt. 4 falt ut og skal lyde slik:

- 4) De retningsløse begrunner studiet med at de ikke har klart å skaffe seg arbeid, og de er uvisse på hva de ellers skulle gjøre. Disse studentene nærmest mangler studiemotivasjon.

Siste setning under pkt. 1) skal være:

Studiet er langt på vei et middel for å oppnå det framtidige målet som ligger i inntekt og et godt yrke.